

УДК: 378 – 043. 86 (477)

О.Л. ЦИМБАЛЮК

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ОСВІТІ ВОЛИНИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Резюме. Стаття присвячена актуальній проблемі дослідження педагогічних тенденцій в освіті Волині у міжвоєнний період. Висвітлено роль молодіжних товариств в освіті.

Ключові слова: педагогічні тенденції, міжвоєнний період, педагогічна організація, освітні формування.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. У міжвоєнний період педагогами краю обґрунтовувалися теоретично і використовувалися у практичній роботі такі основні засоби національного виховання: рідна мова, історія, географія; фольклорно-етнографічні матеріали; народні та релігійні традиції, звичаї, обряди; національна культура; дати народного календаря; національна символіка.

У діяльності педагогічних організацій і товариств національного напрямку виявлялися повна єдність, інтеграція зусиль, взаємодопомога, взаєморозуміння, чого, на жаль, немає у роботі сучасних освітніх формувань, скоріше між ними проявляється безпідставна шкідлива конфронтація. Особлива єдність, інтеграція і координація спостерігалась у діяльності товариства “Рідна школа“, Взаємна поміч українського вчителства (ВПУВ), Учительська громада, Наукового товариства імені Тараса Шевченка (20-30 роки ХХ ст.).

Взаємодія школи, сім'ї та громадськості у вихованні мала системний характер і включала три складові частини: організаційні, методичні, інформаційні зв'язки, спільна діяльність яких забезпечувала закріплення за кожним елементом системи певного змісту в загальному процесі виховання з урахуванням його специфіки, а також перехід від епізодичних, розрізнених виховних заходів до послідовної лінії впливу.

Зокрема, стверджувалось, що особистість формується і в школі, і вдома, і в “цілій суспільності”. Засобами цього формування є звичаї, обряди, переконання, традиція, релігія, мова, письменство, національні генії, поети, герої, рідне мистецтво, національні духовні й матеріальні надбання тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання даної проблеми. Цим питанням присвячено низку досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, таких як А.Алексюк, М.Аллен, М. Арчер, Р.Барнетт, У.Бек, Д. Белл, Є.Белозерцева, С.Вітвицька, Б.Вульфсон, О.Глузман, С.Головко, В.Жуков, Ф. Кайзер, І. Кобиляцький, Л. Нечепоренко, Л. Рувінський, Г.Уолфорд та ін. Так, Л.Ясінчук у працях “Азбука нації. Рідна школа та її вага”(Львів, 1931), “Рідна школа” в ювілейному році” (Львів, 1931), “50-літ “Рідної школи””(Львів, 1931) та інших розкрив, насамперед, значення національної школи у боротьбі за самостійність українського народу. Автор на історичних прикладах показав, як школа стримувала занепад нації у XVI–XVII ст., та змалював п'ятдесятирічний шлях розвитку товариства “Рідна школа”. Говорячи про діяльність товариства у післявоєнний період (1918-1931 рр.) дослідник відзначив її “найбільший розгін”. Л.Ясінчук указав на всі складні умови життя “Рідної школи”, зупинився на розв'язанні основних завдань шкільництва для потреб рідного народу. Найважливіші практичні вказівки, як проводити народні читання, подав Б.Грінченко в „Зорі” у статті „Про українську книжку на селі” і першим увів назву „народні читання”, під цим значення він розумів „читання літературного твору ширшій громаді зібраних людей”. У цьому сенсі цікавою була і його книжка „Перед широким світом”, видана в Києві, 1907 р.” [1, 3]. Першим, хто займався теоретичною справою щодо „людового університету”, був Е.Косевич, який на сторінках Літературно-наукового Вісника написав статтю про „Людіві університети”.

Із метою підготовки національно свідомого вчителя створювалися якісно нові за змістом і національною спрямованістю підручники. Серед них книжки “Перша українська читанка для I і II курсів учительських семінарій” Д. Лукіяновича (Львів, 1929); “Короткий нарис історії української літератури. Підручник для шкіл і самоосвіти” В.Радзикевича (Львів, 1930); “Нарис психології” С.Балея (Львів, 1922); “Педагогіка” Ю.Дзеровича (Львів, 1937); “Історія українського виховання” Б.Заклинського (Коломия, 1919); “Наука виховання” О.Макарушки (Львів, 1922); “Виховне навчання” Г.Терлецького (Львів, 1939) та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є аналіз основних педагогічних тенденцій розвитку освіти Волині у міжвоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Головними принципами створення підручників для освітянських навчальних закладів були науковість, проблемність, насиченість українознавчим матеріалом у поєднанні із загальнолюдськими цінностями. Посилення українознавчого аспекту змісту педагогічної освіти позитивно впливало на підготовку майбутніх учителів до практичної реалізації завдань національного виховання. Однак розроблена навчальна література не повністю відповідає тим вимогам, які були теоретично обґрунтовані галицькими педагогами, а з окремих предметів – історії педагогіки, психології, української мови – узагалі не існувало стабільних українських підручників.

У 20-х роках з’являються перші підручники під назвою “Народна освіта й виховання народу” (1920), “Позашкільна освіта” (1927), видані одним із найвизначніших фахівців у царині позашкільної освіти М.Галущинським. В них розкрито досвід освіти дорослих у світі та Україні, проаналізовано зміст, методи, форми освітньої праці, показано еволюцію її мети. Так, він, зокрема, зазначав „найважливіші вимоги: добір творів до читання і добір лектора. Слід починати від найлегших – казок, до трудніших – романи, поезія. Читати належить з розвагою, поволі, не пропустити ні однієї уваги киненої слухачами; нав’язувати до тих уваг коротку розмову; направляти декуди непорозуміння у слухачів, самому перервати читання у відповідні хвилини, щоби слухачам дати спромугу відчувати та пережити вражіння; пояснити там, де потреба пояснення; не губитися в увагах, не розводнювати вражіння; а найважливіше до читання докладно приготувитися” [1, 27].

Важливу роль у навчанні неписьменних відігравали букварі та методичні посібники на допомогу особам, які займалися просвітою народних мас. Це – “Буквар для науки неграмотних” О.Солтиса (1907 р.), “Буквар для самоуків” М.Борисової (1921 р.). Із часом укладання букварів удосконалювалося, пристосовуючись до інтелектуального рівня осіб старшого віку, з яких вони не тільки вчилися грамоти, але й розширювали свій світогляд. До них також додавалися методичні рекомендації особам, які навчали неграмотних. Так, у 1928 р. виходить спеціальний буквар “Рідне слово” А. Домбровського, що складався з двох частин: букваря і читанки, яка містила матеріал із загальноосвітньої тематики для вдосконалення техніки читання. До нього автор опрацював також методичний покажчик. У 1938 р. за редакцією В.Полянського видано буквар для неписьменних “До сонця”, аналогічний попередньому, та підготовлений до нього методичний посібник “Вчіть неписьменних” І.Петрів і І.Ющишина.

Результати дослідження свідчать, що розвиткові національного виховання сприяло зародження педагогічної преси. Часописи “Газета школьна”, “Школьна часопись”, “Учитель”, “Прапор”, “Наша школа” висвітлювали нові досягнення зарубіжної педагогіки, національні виховні традиції, досвід учителів з національного виховання учнів. На їхніх сторінках знаходили відображення актуальні питання, одним із яких виступала дилема “я і суспільство”. На початок ХХ ст. у педагогічній пресі утверджується думка, що люди повинні жити не лише індивідуальним життям, але й громадським, яке проявляється їх участю в житті нації (О.Іванчук), тобто бути ідейними – суспільні інтереси ставити вище своїх власних, розуміючи, що “їх правдиве добро залежне від добра загалу” (І.Франчук).

Деякі матеріали з практики ведення просвітницько-виховних заходів містяться і в тогочасній партійно-політичній періодиці: “Діло”, “Свобода”, “Громадський вістник”, “Український вістник”, “Громадська думка”, “Слово”, “Новий час”, “Громадський голос”, “Мета”, “Нова зоря”, “Сила”, “Культура”, “Нові шляхи”, “Праця”, “Заграва”, “Перемога”, “Батьківщина”, “Український голос”, “Народ”, а також – ряд польськомовних видань. На їхніх сторінках відображена діяльність молодіжних, просвітницьких, педагогічних та інших культурно-освітніх й економічних товариств, їхні взаємини.

У 1925 р. Львівська „Просвіта” розпочала видавати періодичний журнал “Бібліотечний порадник”, метою якого було інформувати про вихід нових книжок, про умови їх придбання. У виданні вміщувалися короткі рецензії та інша інформація, яка допомагала працівникам бібліотек.

Цікавим у цьому плані був 60-и сторінковий збірник „Ватра”, який видавала „Молода громада” – найвищий учнівський орган Української гімназії в Рівному. Зміст збірника: 1) від редакції; 2) серпантинами життя – С.Кушніренко; 3) з циклу „Ходоси” – Б.Кентржинського; 4) „Під плюскіт дощу – М.Л.; 5) „Передвечір’ям” – І.П.; 6) „У місячно-чарівну синю ніч” – Ер. Н.; 7) Молодь і кооперація – С.Крилатого; 8) Хроніка. Мистецьке оформлення збірника – Ніла Хасевича [5].

У статті „Від видавництва” зазначалось: „Часопис буде служити великій справі піднесення культурного рівня українського волинського загалу... Тут знайдуть місце перш за все статті, що обговорюватимуть суто шкільні справи; в тісному зв’язку з ними будуть іти статті про теорію й техніку культурно-освітньої праці серед найширших мас народу...” [6, 1]. Ці питання обговорюються також і на сторінках преси (наприклад у часописах “Народня просвіта”, “Життя і знання” були спеціальні розділи, де подавалися методичні рекомендації). У висвітленні питань освіти важливе місце належало періодичній пресі. Це насамперед стосується журналу „Учительське слово” – органу товариства „Взаємна поміч українського вчительства” (ВПУВ). Журнал почав видаватись у Львові ще до Першої світової війни. Його видання з перервами продовжувалося до вересня 1939 р. Протягом 20–30-х років у журналі були опубліковані окремі тексти законодавчих актів Польської держави, що безпосередньо стосувалися школи Західної України. Опубліковано також ряд статей-коментаріїв до законодавчих актів у галузі освіти, розпоряджень кураторів. У цих матеріалах чітко видно позицію авторів, яка свідчила про крайню непопулярність шкільної політики тодішньої польської адміністрації серед західноукраїнської інтелігенції. Автор статті „Сумний об’яв” зазначив, що різноманітні реорганізації системи освіти у Польщі були спрямовані на скорочення і поступову ліквідацію національних учительських кадрів на західноукраїнських землях і тому „українському учительству нема чим радіти”.

Аналізуючи систему національного виховання загалом у 30-х роках, слід констатувати, що вона базувалася на моралі, любові до краю і прагненні до вдосконалення суспільного й індивідуального. На морально-етичний аспект була сконцентрована вся педагогічна праця педагогів того часу.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Отже, молодіжні товариства Волині усвідомлювали, що майбутнє значною мірою залежало від того, чи зуміє вона витворити сильні характери з великим почуттям відповідальності, а разом із тим сміливі, відважні й рішучі особистості. Час та обставини вимагали зміни характеру, формування інтелектуально багатой людини, яка вміла б підпорядкувати свої почуття розумові і в якій міцна воля, що забезпечила б благо нації та особисте благо. Тому виховання характерів стало у той час доволі важливою справою цілого народу – справою його відродження.

Під впливом національно-культурного відродження змінюється стратегічна мета діяльності молодіжних культурно-просвітницьких організацій. Діяльність прогресивного українства була спрямована на формування національно свідомого громадянина, здатного здобути незалежну державу і зберегти її.

Метою просвітницької діяльності молоді визнано національне виховання, формування людини, здатної здобути незалежну українську державу. В її діяльності мають гармонійно поєднуватися суспільні й особисті інтереси, а за необхідності вона свідомо підпорядковує особисті інтереси суспільним. Провідним засобом виховання такої людини визначено самоосвіту, допомагати в організації якої мають просвітницькі товариства молоді. При цьому зміст, методи та форми діяльності постійно вдосконалювалися відповідно до загальної просвітницько-виховної мети.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Галущинський М. Народня освіта і виховання народу: Методи і цілі / Н.Галущинський. – Львів, 1920.
- 2.Галущинський М. Українська народна бібліотека і праця над поширенням книжки / М.Галущинський. – Львів, 1926.
- 3.Тисовський О. Життя в Пласті / О.Тисовський. – Львів, 1921.
- 4.Студентські вісти. – Львів, 1923.
- 5.Українська нива. – 1928–1936.
- 6.Культурне життя. – 1939 . – № 1.
- 7.IV Педагогічний конгрес // Волинське Слово. – 11.06.1939.

Е.Л. ЦЫМБАЛЮК. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ ВОЛЫНИ В МЕЖДУВОЕННЫЙ ПЕРИОД

Резюме. Стаття посвящена актуальной проблеме исследования педагогических тенденций в образовании Волыни в междувоенный период. Освещены роль молодежных обществ в образовании.

Ключевые слова: педагогические тенденции, междувоенный период, педагогическая организация, образовательные формирования.

O.L. TSYMBALIUK. PEDAGOGICAL TRENDS IN EDUCATION VOLHYNIA IN THE INTERWAR PERIOD

The summary. The article is devoted to the actual problem of educational research trends in education Volhynia in the interwar period. The role of youth associations in education.

Key words: educational trends, the interwar period, educational organization, educational formation.

Одержано редакцією 18.02.2013 р.